

ORTA ASYA TÜRK TARİHİ

- ❖ İlk Türk Devleti → **Asya Hun Devleti**.
- ❖ İlk Devlet teşkilatlanması → **Asya Hun Devletinde**
- ❖ İlk Ordu düzenlemesi → Hun Kaanı **Mete Han** döneminde **Onlu Sistem** yapıldı.
- ❖ İlk “**Türk**” adını kullanan devlet → Göktürk Devleti.
- ❖ İlk Türk alfabesi → Göktürk Alfabesi.
- ❖ İlk Türk yazılı belge → Kutluk Devleti’ ne ait **Orhun Abideleri**.
- ❖ İlk Türk-Avrupa Devleti → **Avrupa Hun Devleti**
- ❖ İlk parayı kullanan Türkler → **Türgişler**
- ❖ İlk yerleşik hayata geçen → **Uygurlar**
- ❖ İlk Türk mimarisi → **Uygurlar**
- ❖ İlk Minyatürü → **Uygurlar** (İslam Dünyasına taşımışlardır.)
- ❖ İlk matbaa-kâğıt kullanan → **Uygurlar**
- ❖ İlk yazılı hukuka geçen → **Uygurlar**
- ❖ İlk tarım → **Uygurlar**

TÜRK-İSLAM TARİHİ

- ❖ İlk Türk-İslam Sentezi → **Karahanlı Devleti**
- ❖ İlk Türk-İslam Eseri → **Kutadgu Bilig**, Yusuf Has Hacip yazdı. (Karahanlı Devleti)
- ❖ İlk Türkçeyi resmi dil yapan → **Karahanlılar**
- ❖ İlk Türk Posta Teşkilatı → **Karahanlılar**
- ❖ İlk kervansaray(ribat) → **Karahanlılar**
- ❖ İlk “**Sultan**” ünvanı → **Gazneli Mahmut**
- ❖ İlk Hindistan’a İslamiyeti yayan → **Gazneli Mahmut**
- ❖ İlk devşirme sistemi → **Gazneli Devletinde, Guleman Ordusu.**
- ❖ İlk medrese → Gazne Devletinde **Nişabur Medresesi**
- ❖ İlk **İkta** sistemi → **Büyük Selçuklu Devleti** Vezir Nizamülmülk tarafından uygulandı.
- ❖ Büyük Selçuklularda **Melik** eğitimlerine “**Atabey**” denir.
- ❖ Büyük Selçuklularda ordu komutanına “**Subaşı**” denir.
- ❖ Nizamiye Medreseleri Büyük Selçuklular Döneminde Vezir Nizamülmülk tarafından yaptırıldı. (**İlk Üniversite**)

- ❖ İlk Türk Divanı → **Büyük Selçuklular**
- ❖ **Anadolu’nun Türkleşmesine** Büyük Selçuklular tarafından başlandı.(1071 Malazgirt Zaferi)
- ❖ **Merkeziyetçi sistem** Büyük Selçuklularda ilerledi.
- ❖ İlk **kümbet** tarzı mezar → **Büyük Selçuklular**

ANADOLU TÜRK İSLAM TARİHİ

- ❖ Anadolu’da ilk Türkleşme → **Büyük Selçuklular** döneminde başladı:
 - **Danişment** : Amasya, Tokat, Sivas
 - **Mengücek** : Erzincan
 - **Saltuk** : Erzurum
 - **Artuk** : Güneydoğu Anadolu
- ❖ Anadolu’da ilk medrese → Danişmentlilerin Niksar **Yağıbasan Medresesi**
- ❖ İlk Türk denizcisi → **Çaka Bey** (İzmir’de)
- ❖ İlk tersane → Anadolu Selçukluları tarafından “**Sinop**”ta, ikinci tersane → Anadolu Selçukluları “**Alanya**”da
- ❖ Anadolu Selçukluları ilk para **bakır para** → **I. Mesut**, Anadolu Selçukluları **gümüş-altın para** → **II. Kılıç Arslan**
- ❖ Anadolu’da ilk dini nitelikli isyan → **Baba İshak (Babailer)** İsyanıdır.
- ❖ Anadolu Selçukluları çok fazla kervansaray ve han yapmıştır.
- ❖ Anadolu Selçukluları ticaret için **devlet sigortası** uygulamıştır.
- ❖ Anadolu’da ilk Türkçe resmi dil → **Karamanoğlu Mehmet Bey**
- ❖ Anadolu’da **Mevlana** ve **Yunus Emre** Türk edebiyatının önemli isimleridir.
- ❖ Anadolu Selçuklu döneminde mimari, hat, çinçilik ve süsleme sanatı gelişmiştir.
- ❖ İlk Başkent → **İznik** (Anadolu Selçukluları)
- ❖ İkinci Başkent → **Konya**

OSMANLI TARİHİ

- ❖ En uzun ömürlü Türk Devleti (623 yıl)
- ❖ En merkeziyetçi Türk Devleti
- ❖ İlk kurucu-ilk para → **Osman Bey**
- ❖ İlk başkent → **Söğüt**

- ❖ İlk teşkilatlanma → **Orhan Bey** (Başkent: Bursa):
 - İlk divan
 - İlk düzenli ordu (yaya-müsellem)
 - İlk kadı-subaşı atama
 - İlk donanma (Balıkesir)
 - İlk medrese (İznik)
 - İlk tersane (Karamürsel)
 - İlk Rumeli'deki üs (Çimpe Kalesi)
 - İlk vezir (Alaaddin Paşa)
- ❖ İlk "**Sultan**" ünvanı → **I. Murat** (Hüdavendigar)
- ❖ İlk devşirme sistemi → **I. Murat** (Kapıkulu ordusu)
- ❖ Defterdarın ilk kez divana girmesi → **I. Murat**
- ❖ İlk tımar sistemi → **I. Murat**
- ❖ **Kazaskerin** ilk kez divana girmesi → **I. Murat**
- ❖ İlk kez veziriazamlık kuruldu → **I. Murat**
- ❖ İlk **eyalet** kuruldu. (Rumeli) → **I. Murat**
- ❖ Başkent Bursa'dan Edirne'ye taşındı → **I. Murat**
- ❖ Anadolu **siyasi birliğini ilk sağlayan** → Yıldırım Bayezit.
- ❖ İstanbul'u ilk kuşatan → **Yıldırım Bayezit**
- ❖ İlk **Anadolu'nun Sultanı** ünvanını alan → Yıldırım Bayezit
- ❖ İlk Anadolu eyaleti → Yıldırım Bayezit
- ❖ Osmanlıların ikinci kurucusu → **Çelebi Mehmet**
- ❖ İlk dini isyan → **Çelebi Mehmet dönemi** **Şeyh Bedrettin İsyanı**
- ❖ İlk Osmanlı tersanesi → Gelibolu'da **Çelebi Mehmet**
- ❖ Osmanlı, **İmparatorluğa** Fatih Sultan Mehmet (padişah) döneminde geçti.
- ❖ Topkapı Sarayı, Sahnı Seman Medresesi → **Fatih Sultan Mehmet**
- ❖ Fatih Kanunları (**Kanunname-i Ali Osman**)
 - Merkeziyetçilik gelişti.
 - "Ülke hanedanındır" anlayışı değişti. "Ülke benimdir, öldükten sonra çocuklarımdır" anlayışı geldi.
 - "Nizamı alem için kardeş katli vaciptir"
 - Örfi hukuk temel alındı.
 - İlk yazılı kanun
- ❖ İlk kez sadrazamlar divana başkanlık etmesi → **Fatih Sultan Mehmet dönemi**.
- ❖ İlk **altın para** → **Fatih Sultan Mehmet**

- ❖ İlk **Cülus** bahşisi → Fatih Sultan Mehmet(cülus: Tahta çıkılınca dağıtılan hediye)
- ❖ İstanbul ilim-kültür merkezi olması → **Fatih Sultan Mehmet** (Ressam Bellini, Ali Kuşçu)
- ❖ **Anadolu Türk Birliği** tam olarak Yavuz Sultan Selim döneminde sağlandı.(Ramazanoğulları alındı)
- ❖ İlk Osmanlı halifesi → Yavuz Sultan Selim
- ❖ İlk ticari ayrıcalıklar → **Venediklilere** (Fatih Sultan Mehmet)
- ❖ İlk **kapitülasyon** Fransa'ya → Kanuni Sultan Süleyman döneminde verildi.
- ❖ **Karadeniz**; Fatih Sultan Mehmet döneminde Türk Gölü oldu.
- ❖ **Akdeniz**; Kanuni Sultan Süleyman döneminde Türk Gölü oldu.
- ❖ **Kıbrıs** → II. Selim- Sokulu Mehmet Paşa döneminde alındı.
- ❖ İlk **padişah** ünvanı → Fatih Sultan Mehmet
- ❖ İlk devlet adamı yetiştirmek için Fatih Sultan Mehmet tarafından **Enderun Mektebi** açıldı.
- ❖ Şehzade (padişah çocuğu) eğitmenlerine **Lala** denir.
- ❖ **Arz odası**: Divanda görüşülenlerin padişaha sunulmasıdır. (Fatih Sultan Mehmet dönemi)
- ❖ **Kubbealtı Vezirleri** (Devşirme kökenli 4 vezirden oluşur. Fatih Sultan Mehmet)
- ❖ **Şeyhülislam**, Kanuni Sultan Süleyman döneminde divana girdi.
- ❖ **Reisülküttap**, Kanuni Sultan Süleyman döneminde dışişleriyle uğraştı. Lale devrinden sonra divana girdi.
- ❖ **Kaptan-ı Derya**, (Donanma komutanı) XVI. yy.dan sonra divana girdi.
- ❖ **Not**: Veziriazam, Vezirler, Defterdar, Kazasker, Nişancı, Padişah divanın asıl üyeleridir.

KLASİK OSMANLI TARZINDA DEĞİŞİKLİKLER

- ❖ İlk kez şehzadelerin **sancağa gitmemesi** → I. Ahmet dönemi
- ❖ İlk kez şehzadelerde **Kafes Usulü** → I. Ahmet
- ❖ İlk veraset düzenlemesi; **Ekber- Erşed** uygulaması → **I. Ahmet**

- ❖ İlk Osmanlı **bütçesi** → Tarhuncu Ahmet Paşa
- ❖ İlk saray dışından evlenen → II. Osman
- ❖ İlk yeniçeriler tarafından öldürülen → II. Osman, son öldürülen → III. Selim
- ❖ İlk kez yeniçeri ocağı bozulması → III. Murat (**Kanunu Kadim**: Yeniçeri asker alma kanunu)
- ❖ İlk Türk-İran sınırının çizilmesi → Kasrı Şirin Antlaşması (1639)
- ❖ İlk **imtiyazlı vezir** → Köprülü Mehmet Paşa
- ❖ İlk **toprak kaybı** → Karlofça Antlaşması (1699)
- ❖ İlk kez 1718 Pasarofça Antlaşması ile Osmanlı Avrupa'dan geri kaldığını anladı. (Lale Devri)
- ❖ İlk Batının örnek alındığı dönem → Lale Devri (1718-1730)
 - İlk geçici elçiler
 - İlk teknik getirildi; matbaa (İbrahim Müteferrika, 28. Çelebi Mehmet - III Ahmet)
 - İlk kâğıt fabrikası (Yalova)
 - İlk itfaiye örgütü (Tulumbacılar)
 - İlk sivil mimari gelişimi (barok-rokoko tarzları benimsendi.)
 - İlk çiçek aşısı
- ❖ İlk **askeri-teknik ıslahat** → I. Mahmut
 - Kara Mühendishanesi (Kara subayı yetiştirmek için)
 - Avrupa tarzında açılan ilk okul.
- ❖ İlk kez kapitülasyonlar sürekli hale getirildi. → I. Mahmut (1740)
- ❖ İlk **iç borçlanma (Esham)** → III. Mustafa
- ❖ İlk deniz mühendishanesi → III. Mustafa
- ❖ İlk **ulufe** alım-satımının yasaklanması → I. Abdülhamit
- ❖ Rusya ilk kez Küçük Kaynarca Antlaşması (1744) ile;
 - Osmanlı içişlerine karışmaya
 - Kapitülasyon almaya başladı.
 - İlk kopan Müslüman toprak → Kırım
- ❖ İlk **modern ordu** → III. Selim Nizam-ı Cedit ordusu
- ❖ İlk **daimi elçilikler** → III. Selim
- ❖ İlk **milliyetçilik isyanı** → Sırp İsyanı
- ❖ İlk milliyetçilik İsyanı ile kopan → Yunanistan
- ❖ İlk kez padişahı kısıtlayan → 1808 **Sened-i İttifak** II. Mahmut

- ❖ Azınlıklara ilk imtiyaz → 1812 Bükreş Antlaşması ile Sırlara verildi.
- ❖ İlk **Boğazlar Sorunu** → 1833 **Hünkâr İskeleyi Antlaşması** (Ruslarla imzalandı)
- ❖ İngilizlerle → 1838 **Balta Limanı Antlaşması** imzalandı. Osmanlı ekonomisini bitiren antlaşmadır.
- ❖ İlk Osmanlı **Gazetesi** → **Takvim-i Vekayi** (II. Mahmut)
- ❖ İlk **Özel Gazete** → **Tercüman-ı Ahval** (Agah Efendi - Tanzimat)
- ❖ İlk **Nüfus sayımı** → II. Mahmut
- ❖ II. Mahmut,
 - Tımarı kaldırdı.
 - İltizam ve ayanlığı kaldırdı.
 - Divanı kaldırdı.
 - Müsadere (devletin mallara el koyması) kaldırıldı.
 - İlk modern polis-posta teşkilatını kurdu.
 - İlk bakanlıklar(nazırlık) kuruldu
 - İlk ilköğretim zorunlu hale getirildi.
 - İlk ortaokullar açıldı.
 - İlk tercüme odası, yabancı dil okulu açıldı.
 - İlk devlet memuru okulu açıldı.
 - İlk kılık-kıyafet değişikliği(pantolon)
 - İlk yurtdışına öğrenci gönderildi.
- ❖ Osmanlılarda ilk **hukuk üstünlüğü** → (Abdülmecit) **Tanzimat Fermanı** (1839)
- ❖ İlk **Kâğıt Para** → Abdülmecit (Kaime)
- ❖ İlk **Demiryolu** → Tanzimat dönemi (1866)
- ❖ İlk **Telgraf** → Tanzimat dönemi(1854)
- ❖ Osmanlılarda ilk defa bağımsız devlet olma özelliği Paris Konferansı-İslahat Fermanı (1856) kaybetti.
- ❖ İlk **Dış Borç** → Abdülmecit Kırım Savaşında (1854) İngiltere'den alındı.
- ❖ Müslüman-gayrimüslim eşitliği ilk kez Tanzimat Fermanı ile sağlandı.
- ❖ İlk kez İslahat Fermanı ile gayrimüslimler Müslümanların önüne geçti.
- ❖ İlk kez **kız öğrencilerin** okullara alınması → Tanzimat dönemi
- ❖ İlk **öğretmen okulu** ve **mülkiye mektebi** → Tanzimat dönemi
- ❖ İlk Osmanlı Anayasası → **KANUN-İ ESASİ** (1876 - I. Meşrutiyet)

- ❖ İlk Osmanlı **Parlamentosu** Kanun-i Esasi ile açıldı (Meşrutiyet)
- ❖ İlk kez Osmanlı halkının yönetime katılması → I. Meşrutiyet Dönemi
- ❖ II. Abdülhamit (İlk yönetim şekli değişikliği)
 - İlk Anayasa (Meşrutiyet)
 - İlk Meclis (Meşrutiyet)
- ❖ İlk **Medeni Kanun** → **Mecelle** (Abdülhamit) (İslami kurallar temel)
- ❖ İlk **ihtilal hareketi** → 31 Mart Vakası
- ❖ Osmanlı aydınları **Jön Türklerdir.** (Meşrutiyeti ilan ettirdiler.)
- ❖ İlk **siyasi partiler** II. Meşrutiyetin ilanıyla açıldı (1908)
- ❖ İlk siyasi partiler → **İttihat ve Terakki Partisi, Hürriyet ve İtilaf Partisi, Ahrar Partisi**
- ❖ İlk **anayasa değişikliği** → 1909 değişiklikleri
- ❖ İlk Türkçülüğü resmi ideoloji yapan → İttihat ve Terakki Partisi
- ❖ İlk parti diktası → 1912 **Bab-ı Ali Baskını** ile İttihat ve Terakki gerçekleştirdi.

İNKILAP TARİHİ

- ❖ İlk kez Mondros (30 Ekim 1918) Antlaşmasıyla Osmanlılar **fiilen** bitmiştir.
- ❖ İlk **işgal** → Musul (İngilizler)
- ❖ İlk **direnış** → Hatay-Dörtyol (Fransızlara)
- ❖ İlk **cemiyet** → Trakya-Paşaeli Cemiyeti
- ❖ İlk **Kuva-i Milliye** örgütlenmesi → Batı Anadolu'da Yunanlılara karşı (**Ayvalık**)
- ❖ İlk kez Paris Barış Konferansında (18 Ocak 1919) **İzmir** Yunanlılara verildi.
- ❖ **Manda** fikri ilk kez Paris Barış Konferansında ortaya çıktı.
- ❖ İlk Türk haklılığını gösteren uluslararası belge → **Amiral Bristol Raporudur.**
- ❖ İlk Kuva-i Milliye **Cephesi** → Ayvalık
- ❖ İlk Kurtuluş Savaşı belgesi → **Amasya Genelgesi**
- ❖ İlk cumhuriyet belirtisi → Amasya Genelgesi, "**Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.**"
- ❖ Mustafa. Kemal'in ilk ihtilal bildirisi → Amasya Genelgesi
- ❖ İlk **milli kararların** alınması → Erzurum Kongresi

- ❖ İlk **Temsil Heyeti** → Erzurum Kongresinde kuruldu.
- ❖ İlk **Manda reddi** → Erzurum Kongresinde oldu.
- ❖ İlk **Milli Kongre** → Sivas Kongresi'dir.
- ❖ İlk kez cemiyetler, Sivas Kongresinde birleştirildi. (Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti)
- ❖ İlk kez Temsil Heyeti Sivas Kongresinde millileştirildi.
- ❖ Temsil Heyeti'nin **ilk siyasi başarısı** → Damat Ferit Paşa Hükümetinin istifasıdır.
- ❖ İlk kez Amasya Görüşmelerinde Temsil Heyeti İstanbul hükümeti tarafından **hukuken** tanınmıştır.
- ❖ İlk Kurtuluş Savaşı resmi bildirisi → **Misak-ı Milli**
- ❖ Kapitülasyonlara ilk tepki → Misak-ı Milli
- ❖ İlk **Milli Sınır** kavramı → Erzurum Kongresi
- ❖ İlk milli sınırların belirlenmesi → Misak-ı Milli
- ❖ İlk **Milli Meclis** → 23 Nisan 1920 TBMM
- ❖ İlk geçici meclis başkanı → Sinop Milletvekili Şerif Bey
- ❖ İlk **Meclis Başkanı** → Mustafa Kemal
- ❖ İlk **Hükümet** → Meclis Hükümetidir.
- ❖ İlk yeni Türk Devleti **Anayasası** → 20 Ocak 1921 **Teşkilat-ı Esasiye**
- ❖ İlk **Kanun** → **Ağnam** vergisi (Hayvan vergisi) 24 Nisan 1920
- ❖ Ayaklanmalara karşı ilk önlem → **Hiyaneti Vataniye Yasası** (29 Nisan 1920)
- ❖ Kuva-i Milliye' nin bir bayrak altında toplanması → 9 Ekim 1920 **Pozantı Kongresi**
- ❖ İlk kez **Düzenli Ordu** 8 Kasım 1920'de **Batı cephesinde** kuruldu.
- ❖ TBMM'nin ilk siyasi başarısı → **Gümrü Antlaşması** (Ermenistan) - 3 Aralık 1920
- ❖ Düzenli ordunun **ilk askeri başarısı** → **I. İnönü Muharebesi**
- ❖ Yeni devleti **ilk tanıyan** batılı devlet → **Rusya** (Moskova Antlaşması)
- ❖ TBMM'nin ilk müttefiki → Rusya
- ❖ Yeni devleti **ilk tanıyan İtilaf Devleti** → **Fransa** (Ankara Antlaşması)
- ❖ İlk **Anadolu'yu terk eden** → **İtalya** (Sakarya Savaşı)

- ❖ İtilaf devletleri TBMM'yi hukuken **Londra Konferansı**nda tanıdılar.
- ❖ **Doğu** sınırimız son şeklini alması → Kars Antlaşması (Kafkas Devletleri)
- ❖ **Güney** sınırimız son şeklini alması → Ankara Antlaşması (Fransa)
- ❖ **Irak** sınırimız son şeklini alması → 1926 Ankara Antlaşması (İngiltere)
- ❖ **Batı** sınırimız son şeklini alması → Lozan Antlaşması
- ❖ İlk ve tek **yenilgi** → Eskişehir-Kütahya Muharebesi
- ❖ İlk başkomutan yasasıyla Mustafa Kemal "**Başkomutan**" olarak Sakarya'da savaştı.
- ❖ İlk **Genelkurmay Başkanı** → Fevzi Çakmak
- ❖ İlk **Cumhurbaşkanı** → Mustafa Kemal
- ❖ İlk **Başbakan** → İsmet İnönü
- ❖ İlk **Meclis Başkanı** → Ali Fethi Bey (Cumhuriyet dönemi)
- ❖ T.C. ilk siyasi partisi → Cumhuriyet Halk Fırkası
- ❖ T.C. ilk muhalefet partisi → Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
- ❖ İlk **güçler birliği** → 1921 anayasasında
- ❖ İlk **güçler ayrılığı** → 1961 anayasasında
- ❖ Unvan alan ilk şehir → **Maraş**'tır. (Kahraman)
- ❖ İlk kez çok partili hayata 1946'da geçildi.
- ❖ Osmanlı Devleti'nin **resmen bitişi** → 1 Kasım 1922 Saltanatın kaldırılmasıdır.
- ❖ Kurtuluş Savaşı fiilen bitişi → **Mudanya Ateşkes Antlaşması**
- ❖ Kurtuluş Savaşı resmen bitişi → **Lozan Antlaşması**

- ❖ Laikliğin ilk aşaması → Saltanatın kaldırılması.
- ❖ 1930'da **Devletçilik** ilkesine geçildi.
- ❖ İlk beş yıllık kalkınma planı **1933-1938** yıllarında uygulandı.
- ❖ **1937'de Atatürk İlkeleri**, anayasaya girdi.

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ YAYINLAR

❖ Anadolu Yayınları (Yararlı)

- İrade-i Milliye (Heyeti Temsiliye kararları ulusa duyurulur)
- Hakimiyeti Milliye(TBMM yarı resmi yayın organı) (Ulus)
- Öğüt (İzmir'in işgalini protesto etti) (Nasihat)
- Açıksöz (Kastamonu)
- Albayrak (Erzurum)
- İstiklal, Emel, Ahali ve Küçük Mecmua

Not: Ceride-i Resmiye (Resmi Gazete)TBMM' nin yaptığı işleri anlatmak üzere kuruldu.

❖ İstanbul Yayını (Yararlı)

- Tasvir-i Efkâr
- Vakit
- İkdâm
- İleri
- Yenigün

❖ Anadolu Yayınları (Zararlı)

- Alemdar
- Peyami Sabah
- Aydede ve Ümit